

BOGUMILA SUWARA (ed.): {(staré a nové) rozhrania / *interfejsy* / [literatúry]}

Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV, 2014. 248 s. ISBN 978-80-89607-30-3

Kolektivní monografie *{(staré a nové) rozhrania / *interfejsy* / [literatúry]}* je jedním z dalších publikačních počínů vzniklých na základě mezinárodní spolupráce vědkyň a vědců ze střední Evropy, kteří se zabývají novými médii, digitální kulturou a elektronickou literaturou. Za jejich první společný počín můžeme považovat kolektivní monografii *V sieti strednej Európy: nielen o elektronickej literatúre* (2012), ve které byly poprvé v našem geografickém prostředí souhrnně představeny základní teorie a koncepty výzkumu nových médií ve vztahu k uměleckému textu. Jedná se především o přístupy Espena Aarsetha, Katherine N. Hayles, Lva Manoviche a George Landowa. Jádrem této vědecké skupiny tvoří zhruba patnáct členů, kteří se navzájem zvou na své workshopy, konference a přispívají do tematicky zaměřených čísel tamních časopisů. Pouze Polsko však disponuje širší základnou teoretiků, u zbytku se dá hovořit spíše o jednotlivcích, kteří díky této spolupráci získávají důležitou možnost kooperace a růstu.

Interfejsy jsou svým rozsahem kratší, ale je zde již patrná snaha oprostit se od pouhého popisu jednotlivých ustanovujících teorií z 80. a 90. let a naopak je aplikovat na svěbytnou střeoevropskou literární produkci a komunikaci. Především je zde čtenářská veřejnost seznamována s nejnovějšími přístupy v uvažování o textu v digitálním prostředí (např. *critical code studies*). Kolektivní monografie je rozdělena do devíti kapitol. Ty spolu navzájem rezonují a doplňují se. Jejich společným tématem se stalo médium jako nosič sdělení a především místo, kde se příjemce s médiem setkává, ba přímo protíná – interface. Média autorky a autoři sledují napříč lidskými dějinami a analyzují je skrze poznatky, které jim přineslo sledování digitálních technologií.

Monografii otevírá studie Kateřiny Piorecké *K proměnam technologie psaní v první polovině 20. století*, ve které se zabývá zavedením psacího stroje do kulturní praxe a klíčovými momenty spjatými s tímto revolučním vynálezem. Je tu zřetelná analogie s chováním společnosti před masovým rozšířením stolního počítače a textových editorů, což stejně jako psací stroj mělo vliv na genezi literárních děl. Na Pioreckou pomyslně navazuje závěrečná studie Bogumily Suwary *Interfejsy literatúry (nielen) ako metafora vzájomnosti autora, stroja a čitateľa v priestore písma*, která se zabývá možnostmi textu ve virtuálním prostoru. Studie obsahuje zamyšlení nad prolínáním humanitních a přírodních věd především v rovině terminologie, která má vliv na vnímání a popis elektronické literatury, což autorka dokládá mj. na psaní elektronické poezie skrze zdrojové kódy v programovacím jazyku, jehož estetické funkce – bez oproštění se od měřítek kladených na tištěnou literaturu a bez znalosti programování – nedokážeme posoudit. Nutnost znát „kód“ propagují v rámci vědního oboru *critical code studies* Mark C. Marino, David Berry a Wikram Chandra, jejichž přístupy Suwara prezentuje. Cestu k pochopení digitální kultury spatřuje autorka také v ujasnění pojmu interface – styk, propojení člověka s technologií, která úzce souvisí s kognitivními procesy v mozku jak u autora, tak u příjemce sdělení.

Další dvojici textů tvoří kapitola Joanny Ciesielské *Mysliet materiálne, hrať literárne* a Zuzany Husárové *Multisekvenčná literatúra na papieri a interfejsse*. Obě pracují s hypertextovými teoriemi z přelomu 20. a 21. století. Ciesielska rozvíjí koncept technotextu a myšlenku materiální metafory K. N. Hayles a uvažuje o vlivu materiálních změn médií na lidské myšlení. Za příklad jí slouží expe-

rimentální básně polského básníka Stefana Themersona. Husárová v úvodu své práce konfrontuje tento koncept s Aarsethovou myšlenkou kybertextu. Vedle kybertextu se věnuje i Aarsethem popsaným ergodic-
kým textům, při jejichž recepci musí čtenář vyvinout netriviální snahu, tj. nejenom otáčet strany v knize a hýbat očima. Ukazuje podobnosti ve struktuře těchto textů v tištěné a digitální formě a jejich multisekvenčnost dokládá na několika experimentálních pracích, přičemž blíže rozebírá příklady děl tištěných, které byly remediovány do digitálního prostředí (na platformu smartphonů a tabletů), a zisk či ztrátu původních vlastností textu vlivem přenosu. Přejímá Aarsethovo uvažování o čtenářích tištěné literatury a uživatelích digitální literatury, kdy uživatel/čtenář obsáhne více rolí najednou – vládne nad textem, může na něm aktivně participovat. Za příklad jí slouží rozbor postmoderního románu Lance Olsena *10:01*, který autor spolu s Timem Gutherem předělal na hypertextový román (oba vyšly v roce 2005), a komiksu *Meanwhile* (2010) Jasona Shigi a jeho verze pro Apple Store z roku 2011.

Nejméně teoretické jsou texty Karla Pio-reckého *Recepte internetu v českých literárních časopisech* a Jany Kostincové *Od setěratu-ry k elektronické literatuře: Rulinet mezi samizdatem a experimentem*. Obě práce se zabývají přijetím internetu literárněvědnou a spisovatelem obcí jako nového publikač-ního prostoru v České republice a Rusku. Český internet měl v 90. letech 20. století hrstku obdivovatelů a většinová odborná veřejnost v něm viděla pouze nástroj mar-кетинu, případně místo literární komuni-kace, ale určitě ne jako prostor pro vysokou literaturu. V Rusku byl od začátku internet vnímán jako místo pro samizdatovou tvorbu proskribovaných autorů a experimentátorů například videopoezie. Ač i v Rusku proběhla vlna deziluze z možností internetu, které se zúžily pro mnohé pouze na funkci archivační, neodradilo to tvůrce setěratu-ry od publikování na ruském literárním inter-netu. Elektronická literatura je v Rusku na rozdíl od České republiky v současnosti na

vzestupu. Ruští umělci se snaží zviditelnit v anglofonním prostředí internetu, kde před-stavují své projekty. Studie Kostincové je přínosná především ukázkou z děl ruských vědců zabývajících se elektronickou litera-turou, protože středoevropský výzkum na tomto poli je orientován na americké a skan-dinávské teoretiky.

Společným jmenovatelem kapitoly An-drzeje Adamského *Médiá ako intersféra ľudského života a teórie mediosféry a media-tizácie* a Mariusze Pisarského *Kód, udalosť, interfejs. Staré umenie vo svetle digitálneho (umenia)* je hledání definice pojmu interface a představení jeho konotací. Adamski ve své studii tematizuje změny v lidské komunikaci v době digitálních technologií na základě kritické analýzy pramenů. Pojem intersféra chápe jako výraz pro styčnou plochu mezi médií a lidmi, protože média ovlivňují tak-řka všechny naše činnosti, a komparuje ho se starším termínem mediosféra Adama Lepi a s koncepty jeho následovníků (např. s dán-ským teoretikem médií Stigem Hjarvardem). Jeho studie se zabývá spíše sociologií médií než experimentováním s textem jako pře-dešlé studie. Nejdále v uvažování o pojmu interface v monografii jde Mariusz Pisarski, který ho popisuje jako složitý performativní fenomén. Neznamená pro něj apriorně pouze styk člověka s počítačem, ale vnímá ho jako místo styku různých domén, které otvírají ontologické otázky. Jako příklad mj. uvádí i indický chrám Mahabodhi, který musí recipient fyzicky projít ve správném směru a pořadí a vnímat vertikály a horizontály, aby dokázal interpretovat všechna sdělení zakódovaná ve zdech. Odkazuje však i k filo-zofickým středověkým spisům a tradičním literárním textům, které mají vlastnosti digi-tálního textu a za určitých podmínek by se daly označit za ergodické.

Nad všemi studii díky svému obsahu pomyslně stojí kapitola *Dimenzie postdi-gitálnosti* Krištofa Anetty, ve které autor shrnuje aktuální stav uvažování teoretiků nových médií o tom, co je charakteristické pro postdigitální dobu a kulturu. Na základě heuristického výzkumu Anetta dochází ke

dvěma hlavními rysům postdigitálnosti, a to je vystrážlivění z fascinace technologiemi a možnosti kódu na jedné straně a na druhé návrat k oceňování lidské práce a kreativity. Dokládá posun k interdisciplinárnímu nahlížení na společnost a kulturu ovlivňovanou digitálními technologiemi, což svým teoretickým přístupem a tématem dokazuje celá tato kolektivní monografie.

Autorskému kolektivu se podařilo vytvořit dílo, které z pohledu teorie médií posouvá dál středoevropský výzkum nejen literatury,

ale i komunikace a kultury. Autorky a autoři se nepohybují pouze v prostoru počítačového rozhraní, ale plynule prochází interfacem dnešního světa digitálních technologií se světem starých médií. Oproti první společné práci je zde patrně větší sebevědomí a ucelnější přehled v dané problematice. Do středoevropského diskurzu tato skupina opět přinesla nová jména a možnosti jak k uměleckým textům využívajících nová média přistupovat.

PAVLA HARTMANOVÁ

ROMAN MIKULÁŠ – SOPHIA WEGE (eds.): Schlüsselkonzepte und Anwendungen der Kognitiven Literaturwissenschaft

Münster: mentis, 2016. 262 s. Poetogenesis – Studien und Texte zur empirischen Anthropologie der Literatur, 11. ISBN 978-3-89785-461-1 (print) ISBN 978-3-89785-462-8 (e-book)

Kognitívna literárna veda je prístupom k literatúre, ktorý nepatrí k hlavnému prúdu literárnej vedy. Okrem niekoľkých časopiseckých štúdií (napríklad v monotematických číslach *World Literature Studies* 3/2011 a 4/2015) je slovenskej čitateľskej verejnosti dostupná k tejto téme len kolektívna monografia *Literatúra v kognitívnych súvislostiach* (ed. Jana Kuzmíková. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014). Situácia v nemecky hovoriacich krajinách je samozrejme lepšia. Publikácia *Schlüsselkonzepte und Anwendungen der Kognitiven Literaturwissenschaft (Ključové koncepty a aplikácie kognitívnej literárnej vedy)* je však napriek oveľa väčšiemu počtu štúdií a knižných prác v nemčine výnimočná tým, že predstavuje prvý kolektívny text o teórii a praxi kognitívnej literárnej vedy. Za akúsi jej predchodkyňu, ktorá mapovala pole kognitívnej literárnej vedy a zamýšľala sa nad jej perspektívami, možno považovať publikáciu *Literatur und Kognition* (eds. Martin Huber, Simone Winko) z roku 2009, ktorá tiež vyšla v knižnej sérii *Poetogenesis* vydavateľstva mentis.

Zostavovateľmi tejto novej kolektívnej monografie sú Roman Mikuláš, pôsobiaci v Ústave svetovej literatúry SAV a na Pedago-

gickej fakulte UK, a Sophia Wege z Univerzity Martina Luthera v Halle-Wittenbergu. Roman Mikuláš, ktorý najmä s rakúskymi kolegynami zostavil už niekoľko zborníkov, sa dlhodobo zaoberá radikálnym konštruktivismom, teóriou chaosu, systemikou a literárnou komunikáciou (napríklad spolu s Karin S. Wozonig *Chaosforschung in der Literaturwissenschaft*, 2009; spolu so Sibylle Moser a Karin S. Wozonig *Die Kunst der Systemik. Systemische Ansätze der Literatur- und Kunstforschung in Mitteleuropa*, 2013). Na poli kognitívnej literárnej vedy je táto publikácia jeho druhým edičným výstupom, ktorý vznikol paralelne s monotematickým číslom *World Literature Studies* 4/2015 nesúcim rovnaký názov *Ključové koncepty a aplikácie kognitívnej literárnej vedy*. Spoluzostavovateľka publikácie Sophia Wege je autorkou monografie *Wahrnehmung, Wiederholung, Vertikalität. Zur Theorie und Praxis der Kognitiven Literaturwissenschaft* (Bielefeld: Aisthesis, 2013; pozri recenziu R. Mikuláša vo *World Literature Studies* 3/2014).

Kolektív autorov a autoriek pozostáva prevažne z germanistov a anglistov, pôsobiacich na univerzitách v nemecky hovoriacich krajinách. Dôležitou črtou publikácie je, že